

УДК 343.9

В.В. Артюхова

ЗНАРЯДДЯ ВЧИНЕННЯ ХУЛІГАНСТВА: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто одну з ознак об'єктивної сторони складу хуліганства – знаряддя вчинення злочину. Здійснено аналіз сучасних наукових підходів до визначення понять “знаряддя вчинення злочину” та “засоби вчинення злочину”, розв'язання проблеми розмежування цих ознак та відмежування їх від предмета злочину. На підставі емпіричного матеріалу виокремлено групи знарядь вчинення хуліганства, їх види та кількісні показники.

Ключові слова: хуліганство, об'єктивна сторона складу злочину, знаряддя вчинення злочину, засоби вчинення злочину.

В статье рассмотрен один из признаков объективной стороны состава хулиганства – орудие совершения преступления. Проанализированы современные научные подходы к определению понятий “орудия совершения преступления” и “средства совершения преступления”, решению проблемы разграничения указанных признаков и отграничения их от предмета преступления. На основе анализа собранных эмпирических данных выделены группы орудий совершения хулиганства, их виды и количественные показатели.

Ключевые слова: хулиганство, объективная сторона преступления, орудия совершения преступления, средства совершения преступления.

Paper deals with a sign of the objective side of hooliganism – the instruments of committing a crime. It considered an analysis of the modern scientific approaches to the definition of “instruments of committing a crime” and “means of committing a crime”, solving the problem of delimitation of the above mentioned characteristics and distinguishing them from the crime subject. The groups of instruments of committing hooliganism, their types and quantitative indicators are stated.

Keywords: hooliganism, objective side of crime, instruments of committing a crime, means of committing a crime.

Протягом тривалого періоду, ще з радянських часів, першість серед злочинів проти громадського порядку належить хуліганству. Однак історія існування цього вкрай негативного явища соціальної дійсності, на жаль, не породила однозначної практики щодо кваліфікації хуліганських дій як у науці, так і в практичній діяльності. При цьому такий науково-практичний плюралізм стосується усіх елементів досліджуваного складу злочину.

У цій роботі ми розглянемо одну із факультативних (у більшості випадків) ознак об'єктивної сторони складу хуліганства – знаряддя його вчинення. Встановлення цієї ознаки має важливе значення для правильної кваліфікації аналізованого злочину, а надто – передбаченого ч. 4 ст. 296 Кримінального кодексу України (далі – КК України), а саме “дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень”, який є найбільш суспільно небезпечним видом цього злочину. Перелічені в законі предмети – це знаряддя вчинення

злочину. Вони (знаряддя) є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони хуліганства, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК України. Тобто їхню наявність необхідно встановлювати і доказувати. У разі застосування інших предметів як знарядь вчинення злочину дії винуватого мають кваліфікуватися за частиною 1, 2 або 3 статті 296 КК України.

Наразі у вітчизняній кримінально-правовій науці відсутнє стале визначення поняття “знаряддя вчинення злочину”. Більше того, досить гострою є проблема, з одного боку, розмежування знарядь і засобів вчинення злочину, а з іншого – відмежування їх від предмета вчинення злочину.

Ця дискусія зумовлена тим, що певні матеріальні цінності залежно від виду вчиненого злочину можуть бути як предметом правопорушення, так і знаряддям чи засобом його вчинення.

Наприклад, у складі злочину, передбаченого ст. 286 КК України (“порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами”) транспортні засоби є знаряддям злочину, а у ст. 289 КК України (“незаконне заволодіння транспортним засобом”) – предметом.

Визначаючи поняття знарядь та засобів вчинення злочину, розглянемо деякі наукові підходи до вирішення цього питання.

Так, М.І. Панов знаряддя вчинення злочину розглядає як різновид засобів його вчинення. Під засобами автор розуміє “предмети матеріального світу, що застосовуються злочинцем при вчиненні суспільно небезпечного діяння”. Засоби він поділяє на знаряддя (предмети, використовуючи які особа справляє фізичний (як правило, руйнівний) вплив на матеріальні об'єкти) та інші засоби вчинення злочину (засоби у вузькому значенні слова (підроблені документи, формений одяг та ін.) [1, с. 477]. Наведені визначення, на нашу думку, не повною мірою висвітлюють відмінність між цими поняттями та частково дублюють одна одну. Окрім того, КК України встановлює відмінність між цими поняттями (наприклад, статті 14, 27, 31, 96-2 та ін.), що вказує на неприйнятність їх ототожнення та недоцільність розгляду знарядь як різновиду засобів вчинення злочинів.

Інший науковець – Є.В. Фесенко – вважає, що відмінність “між знаряддями та іншими засобами” вчинення злочину полягає лише у способі їх використання. Зокрема, на його думку, “знаряддя – це предмети, які мають певні фізичні, хімічні чи інші властивості й використовуються злочинцем способом їх контактного застосування до потерпілого для задоволення його потреб, благ тощо з метою полегшення вчинення злочину. Засоби – це предмети, що їх особа використовує для здійснення злочинного наміру іншим способом, не пов'язаним з їх контактним застосуванням” [2, 75–76]. У такому розмежуванні аналізованих понять вбачаємо раціональне зерно, хоча не підтримуємо визнання автором знарядь різновидом засобів вчинення злочину.

Дещо іншої позиції дотримується І.І. Митрофанов, який знаряддя вчинення злочину розглядає як предмети, що безпосередньо використовуються для вчинення злочинного посягання, застосування яких у процесі реалізації діяння відчутно полегшує досягнення злочинного наміру (вбивство за допомогою ножа, вилов риби шляхом використання вибухівки). Визначення засобів вчинення злочину автор не наводить, однак наголошує, що на відміну від знарядь, вони не використовуються винним безпосередньо для вчинення злочинного діяння, а їх застосування значно полегшує вчинення правопорушення [3, 179]. Наведений підхід автора у досліджуваному питанні видається незавершеним і суперечливим.

А.М. Ришелюк під засобами вчинення злочину розуміє предмети, документи, речовини, з використанням яких створюються умови для вчинення злочину. У

якості знарядь автор розглядає зброю та інші предмети, документи, речовини, за допомогою яких здійснюється вплив на потерпілого чи предмет злочину або іншим чином полегшується досягнення злочинного результату [4, 15]. Очевидно, розуміння засобів вчинення злочину як їх вичерпного переліку є некоректним.

Розв'язання проблеми розмежування знарядь і засобів вчинення злочину та відмежування їх від предмета вчинення злочину запропоновано в тематичному дослідженні А.А. Музики та Є.В. Лащука. Автори наводять правила, за допомогою яких слід розмежовувати зазначені поняття. Зокрема, науковці зазначають, що “предмет злочину завжди вказує на ті суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом; знаряддя і засоби полегшують вчинення суспільно небезпечної дії, з їх допомогою вчиняється злочин”. Крім того, визначено, що “знаряддя і засоби є “активними” матеріальними цінностями³, тобто вони відіграють “активну” роль у вчиненні злочину і завжди використовуються злочинцем для досягнення певного результату; предмет злочину є “пасивним” у цьому процесі – саме на нього спрямовані діяння злочинця” [5, 151].

Наведені положення є лише частиною цілого переліку розроблених науковцями правил. Проте навіть їх достатньо для того, щоб зрозуміти основні відмінності між такими поняттями, як предмет, знаряддя та засоби вчинення злочину⁴.

У відтворених нами фрагментах монографії засоби та знаряддя вчинення злочину автори розглядають як факультативні ознаки об'єктивної сторони складу злочину, що характеризують матеріальні цінності. Засоби вчинення злочину полегшують вчинення суспільно небезпечної дії, але не призначені для безпосереднього впливу на потерпілого від злочину та (або) на предмет злочину. Знаряддя ж вчинення злочину використовуються винуватим для безпосереднього впливу на потерпілого від злочину та (або) на предмет злочину і при цьому мають “первинний контакт” з ними, посилюють фізичні можливості суб'єкта злочину під час вчинення суспільно небезпечної дії (в окремих випадках їх відсутність унеможливило таке посягання) [5, 149]. Зазначені визначення дозволяють чітко розмежовувати засоби та знаряддя вчинення злочину, тому вбачаємо за доцільне використовувати саме викладені формулювання.

Стосовно досліджень, присвячених кримінально караному хуліганству, слід зауважити таке.

Тема хуліганства відзначається сталим інтересом спеціалістів у різних галузях науки упродовж тривалого часу. Зокрема, вивчення цього явища було предметом кримінально-правових, кримінологічних, криміналістичних та психолого-юридичних досліджень. У радянській вітчизняній науці дослідженню цієї теми приділялась увага насамперед у працях І.М. Даньшина [6], С.С. Яценка [7]; на сучасному етапі цю проблему досліджували М.М. Єфімов [8], О.А. Івахненко [9], В.О. Калашнік [10], В.В. Кузнецов, В.В. Бабаніна та Л.О. Кузнецова [11], В.В. Налуцишин [12], Г.І. Піщенко [13] та інші автори.

Серед згаданих авторів питанням про засоби та знаряддя вчинення власне хуліганства приділив увагу В.В. Налуцишин, який у своїх дослідженнях торкається проблеми відмежування цих понять на загальному рівні. Так, автор дійшов

³ Тут і далі матеріальні цінності розглядаються з точки зору існуючого у сучасній аксіологічній теорії концепту щодо розуміння категорії «цінності» як у позитивному, так і негативному значенні (котрі можуть бути матеріальними і нематеріальними), на чому слушно акцентують автори.

⁴ Згадана праця отримала позитивну оцінку спеціалістів. Див., зокрема: Баулін Ю., Азаров Д. На шляху до пізнання предмета злочину // Право України. – 2013. – № 8. – С. 354–359.

висновку, що засобом вчинення злочину слід визначати певний прийом, захід, підготовку або забезпечувальну дію, що дає можливість вчинити певні дії після вчинення злочину (знищити сліди, зняття злочину тощо). Зняття автор характеризує як предмети, пристосування, механізми, електричний струм, радіацію, за допомогою яких реалізуються способи вчинення хуліганства та досягається злочинний наслідок [12, 91–92]. Обраний нами підхід до розуміння аналізованих понять на загальнотеоретичному рівні заперечує сприйняття наукової позиції В.В. Налуцишина.

У підсумку зазначимо, що праці науковців, до яких ми звертались, створюють необхідну основу для подальших досліджень складу хуліганства, проте аналіз їхніх робіт свідчить: питання про визначення поняття зняття злочинів як на загальному, так і на спеціальному рівнях залишається дискусійним.

Завданням статті є дослідження поняття зняття злочинів як обов'язкової (для ч. 4 ст. 296 КК України), так і факультативної (для ч.ч. 1, 2, 3 ст. 296 КК України) ознаки об'єктивної сторони цього складу злочину.

Результати пропонованого дослідження ґрунтуються на узагальненні емпіричного матеріалу, здобутому шляхом вибіркового вивчення нами 400 матеріалів архівних кримінальних проваджень про хуліганство (ст. 296 КК України), що розглянуті місцевими судами Дніпропетровської, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Одеської, Тернопільської й Херсонської областей, міст Києва та Харкова упродовж 2010 – 2015 років.

Зі змісту ст. 296 КК України та на підставі емпіричного матеріалу вбачається можливим виокремити такі предмети, що можуть бути застосовані під час хуліганства: 1) зняття, що використовуються для вчинення хуліганських дій, визначених ч.ч. 1–3 ст. 296 КК України; 2) зняття, що використовуються для вчинення хуліганських дій, визначених ч. 4 ст. 296 КК України.

Перша група зняття включає будь-які матеріальні цінності, ситуативно та раптово придбані винним під час вчинення злочину (за винятком, як правило, вогнепальної чи холодної зброї) для спричинення тілесних ушкоджень, пошкодження чи знищення майна, заподіяння інших шкідливих наслідків. Цю групу зняття вчинення хуліганства пропонуємо визначити як “ситуативно придбані предмети”.

Таке визначення, по-перше, розкриває зазначений вид зняття як факультативну ознаку об'єктивної сторони злочинів, передбачених ч.ч. 1–3 ст. 296 КК України; по-друге, дозволяє відмежовувати їх від тих, що застосовуються під час вчинення хуліганства, визначеного ч. 4 ст. 296 КК України, за ознаками способу та моменту придбання, цільового використання.

Крім того, така позиція узгоджується зі сталим у правовій практиці твердженням про те, що “застосування або спроба застосування предметів, підібраних на місці злочину, які не були спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень, не дає підстав для кваліфікації дій винного за ч. 4 ст. 296 КК України” [14].

Отже, на підставі вивчення та узагальнення судової практики у справах про хуліганство нами встановлено, що 46,8 % злочинів було кваліфіковано за ч. 1 ст. 296 КК України, за ч. 2 – 26,0 %, за ч. 3 – 10,5 %, за ч. 4 – 16,7 %.

Щодо кількості та видів ситуативно придбаних предметів, застосованих як зняття під час вчинення хуліганства, передбаченого ч.ч. 1–3 ст. 296 КК України, слід зазначити, що винними використовувались різноманітні побутові предмети. Зокрема, під час заподіяння тілесних ушкоджень такі предмети використовувались у 9,1 % випадків. Це зазвичай були скляні пляшки чи їхні уламки (3,2 %), бокали

для пива (1,0 %), дерев'яні палиці чи бити (1,0 %), жіночі сумки (0,7 %), стільці (0,5 %) та інші предмети (2,7 %).

Пошкодження чи знищення майна здійснювалося за допомогою ситуативно придбаних предметів у 8,8 % діянь. Хуліганам для цього використовувалося каміння (2,2 %), скляні пляшки (1,5 %), дерев'яні палиці чи бити (1,5 %), сокири чи молотки (1,2 %), цегла (0,7 %) та інші знаряддя (1,7 %).

Показовою є така кримінальна справа. За вироком Локачинського районного суду Волинської області від 16 січня 2015 р. А. та Г. визнано винними та засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 296 КК України за таких обставин. 11 травня 2014 р. о 4 годині 00 хвилин А. за попередньою змовою із Г., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, біля приміщення Локачинського РВ УМВС України у Волинській області грубо порушували громадський порядок, що супроводжувалось особливою зухвалістю, зокрема, стукали палицями по металевому баку для сміття, виражалися нецензурними словами на адресу працівників міліції. У момент наближення працівників правоохоронного органу – чергових В. і О., одягнутих у формений одяг, обвинувачені на їх законні вимоги про припинення протиправних дій не реагували, продовжували ображати працівників міліції нецензурними словами та розмахували дерев'яними палицями. Під час їх затримання працівниками міліції обвинувачені чинили опір, наносили удари дерев'яними палицями, штовхалися, а також висловлювалися нецензурними словами. Своїми протиправними діями, пов'язаними з опором представникам влади, які виконували обов'язки з охорони громадського порядку, А. та Г. спричинили легкі тілесні ушкодження працівникам міліції В. та О., а також пошкодили формений одяг [15].

До другої групи знарядь вчинення злочину належать предмети, що використовуються винними для вчинення хуліганських дій, визначених ч. 4 ст. 296 КК України. У диспозиції цієї норми закріплені види знарядь, застосування яких під час вчинення хуліганства дає підстави кваліфікувати його за ч. 4 (вогнепальна зброя; холодна зброя; інші предмети, спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень; інші предмети, заздалегідь заготовлені для нанесення тілесних ушкоджень).

Ця група включає матеріальні цінності, спеціально підібрані винним для вчинення злочину, які є небезпечними для життя чи здоров'я оточуючих, за своєю природою (вогнепальна та холодна зброя) або набувають такої ознаки через зміну їхнього цільового використання чи трансформацію. Цю групу знарядь вчинення злочину пропонуємо визначити як “спеціальні предмети”.

За видами та кількістю спеціальних предметів, що використовувалися під час вчинення хуліганства (ч. 4 ст. 296 КК України), виявлені такі дані.

Питома вага вогнепальної зброї серед загальної кількості спеціальних предметів складає 11,7 %. При цьому використовувалися такі види вогнепальної зброї: перероблена мисливська (5,9 %), спортивна (2,9 %), нарізна мисливська (2,9 %).

Застосування холодної зброї (лише мисливський ніж) зафіксовано тільки в одному випадку, що складає 1,5 %.

Найбільш розповсюдженим видом знарядь вчинення хуліганства є предмети, спеціально пристосовані або заздалегідь заготовлені для нанесення тілесних ушкоджень (108,6 %)⁵. До таких предметів, як правило, належали: побутові ножі

⁵ Сума наведених показників перевищує 100 %, оскільки хуліганам інколи використовувались різні предмети.

(35,3 %), пневматична зброя (19,1 %), уламки від скляних пляшок (10,3 %), дерев'яні бити чи палиці (10,2 %), металеві прутки (8,8 %), молотки (2,9 %), сокири (2,9 %), інші предмети – ключка для гри в гольф, стільці, кухонні виделки, оголений електропровід, цегла, гумовий кийок та ін. (19,1 %).

Як свідчить судова практика, під час постановлення вироків найменше виникає проблем щодо вирішення питання про наявність у діях обвинуваченої особи такої кваліфікуючої ознаки, як застосування хуліганськими вогнепальною чи холодною зброєю (насамперед завдяки проведеним на стадії досудового розслідування відповідним судовим експертизам).

Однак у випадках хуліганства, вчиненого із застосуванням предметів, спеціально пристосованих або заздалегідь заготовлених для нанесення тілесних ушкоджень, питання про кваліфікацію відповідних дій є набагато складнішим. І це не в останню чергу зумовлено неоднаковим підходом працівників правоохоронних органів та судів до розуміння зазначених предметів як знарядь вчинення злочинів. Не повною мірою вирішено це питання і в постанові Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику у справах про хуліганство” від 22 грудня 2006 р. № 10. Пунктом 11 цієї постанови передбачено, що спеціально пристосованими для нанесення тілесних ушкоджень слід визнавати предмети, які пристосовані винною особою для цієї мети наперед або під час учинення хуліганських дій, а заздалегідь заготовленими – предмети, які хоч і не зазнали якоїсь попередньої обробки, але ще до початку хуліганства були приготовлені винним для зазначеної мети [15].

Щоб наочно відобразити певну невизначеність в аналізованому питанні, пропонуємо розглянути декілька прикладів із судової практики. Нами вже було відзначено, що під час вчинення хуліганських дій, котрі були кваліфіковані як за ч.ч. 1–3, так і за ч. 4 ст. 296 КК України, хуліганськими знаряддями вчинення злочину використовувалися саме спеціальні предмети.

Розглянемо приклади кваліфікації хуліганства із застосуванням такого знаряддя, як уламок скляної пляшки (так звана “розочка”).

Приклад 1. 19 травня 2015 р. близько 23 години 50 хвилин у м. Володимир-Волинському Волинської області, будучи в стані алкогольного сп'яніння і перебуваючи біля входу в кафе “Троянда”, що по вул. Привокзальній, 34, ігноруючи загальноприйняті норми поведінки та спілкування, А. грубо порушив громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства. А. без будь-яких на те підстав втрутився у суперечку відвідувачів кафе, яка ніяким чином його не стосувалась, після чого взяв зі смітника та спеціально пристосував для нанесення тілесних ушкоджень порожню скляну пляшку, розбивши її об смітник, тримаючи за горловину, виготовивши так звану “розочку”. Після чого, діючи з особливою зухвалістю, декількома ударами “розочкою” наніс тілесні ушкодження К. у вигляді різаної рани обличчя та лівого передпліччя, які належать до категорії легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я.

Вироком Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 27 липня 2015 р. такі дії А. було кваліфіковано як хуліганство за ч. 4 ст. 296 КК України, тобто грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалось особливою зухвалістю, вчинене із застосуванням предмета, спеціально пристосованого для нанесення тілесних ушкоджень [16].

Приклад 2. 11 жовтня 2014 р. близько 2 години 00 хвилин у громадському місці, а саме в кафе-барі “Древній Русич”, який розташований на Житомирщині – в с. Хмелівка Олевського району по вул. Лісній, 136, на ґрунті раптово виниклих

неприятних відносин між О. та С. стався конфлікт. Під час цього конфлікту О., грубо порушуючи громадський порядок, діючи з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалось особливою зухвалістю, застосував фізичне насильство до С., яке виразилося в нанесенні одного удару гострою частиною (горловини) розбитої ним скляної пляшки по шиї потерпілого, внаслідок чого йому було заподіяно легкі тілесні ушкодження, які спричинили короточасний розлад здоров'я.

Вироком Олевського районного суду Житомирської області від 20 березня 2015 р. О. засуджено за ч. 1 ст. 296 КК України [17].

Зазначені вироки наочно ілюструють випадки неоднакового застосування судами однієї і тієї самої норми права, передбаченої кримінальним законом, у подібних правовідносинах, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень. Допущення таких порушень судом касаційної інстанції є однією з підстав для перегляду судових рішень Верховним Судом України, що набрали законної сили (п. 1. ч. 1 ст. 445 КПК України).

У першому прикладі судом правильно кваліфіковано діяння обвинуваченого за ч. 4 ст. 296 КК України, оскільки винний під час вчинення хуліганства спеціально пристосував для нанесення тілесних ушкоджень скляну пляшку, розбивши її та виготовивши спеціальне знаряддя вчинення злочину – “розочку”.

Однак у другому випадку суд дійшов висновку про наявність у діях особи складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України. Такими вироками суди формують незаконну юридичну практику, дозволяють винним особам уникнути кримінальної відповідальності та справедливого покарання за фактично вчинений злочин.

Іншим зразком неправильного розуміння суті кваліфікуючих ознак хуліганства можуть слугувати обставини кримінальної справи стосовно А., засудженого вироком Святошинського районного суду м. Києва від 5 листопада 2015 р. Його визнано винним у тому, що він 11 січня 2015 р. близько 3 години 30 хвилин, знаходячись на вул. Феодори Пушиної в м. Києві, грубо порушуючи громадський порядок, з мотивів явної неповаги до суспільства, з використанням заздалегідь заготовленого предмета, а саме: фрагмента асфальтового покриття, супроводжуючи свої дії особливою зухвалістю, кинув у вітрину магазину “Roshen” каміння. Такі злочинні дії А. судом кваліфіковано за ч. 1 ст. 296 КК України як хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалось особливою зухвалістю [18].

З наведеної справи випливає, що суд, зазначаючи у вироку формулювання обвинувачення, визнане судом доведеним, фактично виклав склад злочину, передбачений ч. 4 ст. 296 КК України, оскільки зазначив таку кваліфікуючу ознаку, як використання заздалегідь заготовленого предмета (до речі, яким чином підібраний винним фрагмент асфальтового покриття можна відносити до заздалегідь заготовлених предметів, також незрозуміло). Однак дії А. були кваліфіковані як інший, менш тяжкий злочин. Зрештою, обрана судом формула кваліфікації з урахуванням обставин справи видається правильною, але її спростовує немічне обґрунтування.

Значна кількість судових помилок ще раз підкреслює актуальність дослідження такої ознаки об'єктивної сторони хуліганства, як знаряддя його вчинення.

У кінцевому підсумку наголошуємо, що наукове вивчення зазначеного питання є важливим для подальшого розвитку вчення про знаряддя вчинення злочину у теорії кримінального права з метою вдосконалення конструкції аналізованих кримінально-правових норм. Така інформація, окрім того, може

бути використана у процесі розробки відповідних науково-практичних рекомендацій для правозастосовної діяльності правоохоронних органів та судів з питань кваліфікації хуліганства, що вчиняється із застосуванням знарядь вчинення злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Панов М.І.* Вибрані праці з проблем правознавства / М.І. Панов. – К. : Ін Юре, 2010. – 812 с.
2. *Фесенко Є.В.* Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: моногр. / Є.В. Фесенко. – К.: Атіка, 2004. – 280 с.
3. *Митрофанов І.І.* Загальна частина кримінального права України: навч. посіб. / І.І. Митрофанов. – Одеса : Фенікс, 2015. – 576 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – Вид. 9-те, переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.
5. *Музика А.А.* Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: моногр. / Музика А.А., Лашук Є.В. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 192 с.
6. *Даньшин І.Н.* Ответственность за хулиганство по советскому уголовному праву / И.Н. Даньшин. – Харьков : Изд-во Харьк. ун-та, 1971. – 192 с.
7. *Яценко С.С.* Уголовно-правовая охрана общественного порядка (сравнительно-правовой аспект) / С.С. Яценко. – К.: Изд-во при КГУ издательского объединения “Вища школа”, 1986. – 585 с.
8. *Єфімов М.М.* Криміналістична характеристика та особливості розслідування хуліганства: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Єфімов Микола Миколайович. – Дніпропетровськ, 2015. – 239 с.
9. *Івахненко О.А.* Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. А. Івахненко – Дніпропетровськ, 2015. – 205 с.
10. *Калашнік В.О.* Психолого-юридична характеристика хуліганства: дис. ... кандидата юрид. наук : 19.00.06 / В.О. Калашнік. – К., 2009. – 216 с.
11. *Кузнецов В.В.* Кримінальна відповідальність за хуліганство: національний та зарубіжний досвід: моногр. / Кузнецов В.В., Бабаніна В.В., Кузнецова Л.О. – К.: ТОВ НВП “Інтерсервіс”, 2013. – 268 с.
12. *Налуцишин В.В.* Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В.В. Налуцишин – К., 2008. – 266 с.
13. *Піщенко Г.І.* Попередження хуліганства (кримінально-правовий та кримінологічний аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Г.І. Піщенко. – К., 1999. – 19 с.
14. Про судову практику у справах про хуліганство : постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10 // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 2. – С. 4–6.
15. Архів Локачинського районного суду Волинської області за 2015 р. Кримінальна справа № 160/378/14-к.
16. Архів Володимир-Волинського міського суду Волинської області за 2015 р. Кримінальна справа 154/2048/15.
17. Архів Олевського районного суду Житомирської області за 2015 р. Кримінальна справа 287/359/14-к.
18. Архів Святошинського районного суду м. Києва за 2015 р. Кримінальна справа № 759/5528/15-к.

Отримано 30.08.2016